

Nemes Gábor

**„... a mikor az korcsmának ideie let uolna”
A GYŐRI KÁPTALAN ÚJVÁROSI BORKIMÉRÉSE A XVII. SZÁZADBAN**

A győri káptalant székvárosában, Győrben megillető földesúri jogai közül a középkor óta igen fontos volt a bormérés. Győr erődvárossá alakulása és nagyszámú, jelentős részben idegen katona megjelenése együtt járt a káptalan jogainak és javainak csorbításával, és ezekben kiemelt helyet kapott a bormérés is. Még mielőtt részletesebb tárgyalásához fognánk, le kell szögezni, hogy bár a török előrenyomulás miatt megcsappant káptalani jövedelmekben a kanonokoknak komoly érvágás volt e busás hasznot hajtó bevételük kiesése, a probléma ennél mégis összetettebb volt. Mivel a bormérés (*educillatio*) hagyományos földesúri jognak minősült, az azon esett csorbák a káptalannak Győr városában lévő földesúri mivoltát kérdőjelezték meg.

Önmagában a katonák megjelenése — ha pusztán üzleti szempontokat veszünk figyelembe — a bormérés fellendülését jelentette, hiszen a mindig szomjas zsoldosok kiszolgálása állandó és nagy összegű jövedelmet eredményezett. Nem tudni pontosan, hogy a káptalant Győrben megillető kéthavi, júliusban és augusztusban esedékes kimérést mikor korlátozhatták először, a legkorábbi adat 1574-ből maradt ránk. Ekkor Miksa császár igen megfeddte a heves természetű Máthésy István győri nagyprépostot, mert megtudta, hogy a várkatonaságnak juttatott kéthavi bormérésről kiadott királyi parancslevél kézhezvételekor intézkedéseit durva szavakkal kommentálta, és arra illetlenül heves válaszlevelet küldött.¹ Ettől kezdve azonban a sérelmek hosszú sora következett. 1578 áprilisában arról panaszkodtak Rudolf császárnak, hogy Andreas Teuffel győri főkapitány a káptalan bormérését betiltotta, és csak az élésmesternek engedélyezte azt.² Még ebben az évben konkurenciát is kapott a káptalan, ugyanis a király Győr városának azt is megengedte, hogy a városházán egész évben — kivéve a katonaság kéthavi bormérését — árulhatja a „szőlőtő termését.”³ A káptalan panaszai nem találtak meghallgatásra — pedig 1580-ban Ernő főhercegnek gyors egymásutánban hármat is írtak⁴ — így ellenállásra szánták el magukat: a pincék összeírását — mely során a bormérést végzők kétségtelenül megbizonyosodhattak arról, hogy a rendelet áthágásában érdekelt ellenfelek betartják a tilalmat — hátráltatták.⁵ Persze a katonákat sem kellett féltetni, akik a káptalant borai szállításában akadályozták.⁶ Máthésy nagyprépost — aki időközben váci püspök is lett — néhány év múlva ismét megkísérelte megoldani a káptalan számára a hátrányos helyzetet, ezért határozott lépésre szánta el magát. 1589. december 6-án Istvánffy Miklós nádori helytartó előtt eltiltotta a királyt — ezzel együtt az uralkodónak szolgáló katonaságot — a Győr városban való borméréstől.⁷ A prépost eredménytelenségét és a status quo fenntartásában érdekelt uralkodó szándékait jól mutatja, hogy Ernő főherceg nem sokkal ezután, Gregoróczy Vince győri főkapitány-helyettest megnyugtatta a kiváltság megvédését ígérte.⁸ Gre-

goróczy a támogatást kihasználva a jogtalanságokban még tovább ment, hiszen a bormérési jogát mindenáron érvényesíteni akaró káptalant hadbírótság elé akarta ciktálni, és arra is volt példa, hogy nagy mennyiségű tizedbort is lefoglalt — hogy számtalan visszaélése közül csak a témakörünkbe esők közül szemezgezzünk.⁹

A káptalan helyzete II. Mátyás alatt sem változott. A kanonokok hiába fordultak az uralkodóhoz, többek között 1609-ben,¹⁰ aki az 1610-ben¹¹ és 1617-ben¹² írott királyi parancslevélben — melyekben a várkatonaság kéthavi bormérését már mint régi szokást említette — minden káptalani tiltakozást elutasított. A káptalan ezért a szintén földesúri jogaiban korlátozott Naprághy Demeter győri püspökkel¹³ együtt jogorvoslat céljából az országgyűléshez fordult.¹⁴ A pozsonyi diéta a sérelmek kivizsgálására Telegdy János váradi püspök vezetésével királyi vizsgálóbizottságot állított fel.¹⁵ II. Mátyás halála azonban megakasztotta az ügy kivizsgálását, mert 1619-ben az új király, II. Ferdinánd az előző uralkodó által kiadott parancslevelek szövegével szinte teljesen azonos mandátumban tiltotta el a káptalant a bormérés-től.¹⁶ Mivel a helyzet továbbra is változatlan maradt, így 1622-ben a kanonokok a következő országgyűlésen ismét — ekkor már Lépes Bálint győri püspökkel karöltve — ügyeik rendezését kérték.¹⁷ Ekkor mindössze annyi történt, hogy az előző országgyűlésen elrendelt vizsgálóbizottság újbóli felállítását határozták el. Mivel nemcsak Róma, de Bécs malmai is lassan őrltek, a következő, 1623-as év sem hozott eredményt. A bizottság felállítása nyilván felbátorította a káptalant és az új püspököt, Dallos Miklóst is, akik megpróbálkoztak ez évben jogaik érvényesítésével, de sikertelenül. Dallos püspök Szigetben próbált bort mérni, de a Haditanács ettől újfent eltiltotta.¹⁸ A káptalant még ennél is nagyobb kár érte, hiszen Czanger Simon élszmester és Leér János pincemester a kanonokok pincéiből — mivel megsértették a királyi rendeletet¹⁹ — a borokat erőszakkal elvitette.²⁰

Az eset természetesen nem is maradt válasz nélkül,²¹ sőt a közeledő országgyűlésre Dallos Miklós és a káptalan gondosan össze is írta a végre munkához látó kirendelt bizottságnak az eddig elszenvedett sérelmeiket, ahol igen előkelő helyen, a harmadik pontban a bormérést taglalták.²² Eszerint a káptalan még a saját házaikban sem mérhetett, sem Újvárosban, sem a vásárokon, sem a környező falvakban, de még a városházán sem, ahol pedig királyi privilégium szerint folyhatott bormérés. Sőt emellett még a szállításban is akadályozták őket, hogy ne tudják máshol se értékesíteni a „hegy levét”. A vizsgálat során meghallgattatott a másik fél is: Hans Breuer győri főkapitány — napjainkra is oly jellemző módon — azzal védekezett, hogy ő nem tud visszaélésekről, és mindenben a szabályzatot követte, sőt szerinte a kanonokok „*ex musca elephantem faciunt*”.²³ A bizottság október 5-én adta le jelentését,²⁴ és a majdani kedvező elbírálás egyik első jeleként e napon Ferdinánd megengedte a káptalannak, hogy a kétnapos Mária Magdolna-napi vásáron bort mérhessen.²⁵ A püspök és a káptalan ez irányú küzdelme december 11-én érte el célját, amikor megszületett az a királyi rendelkezés, mely szerint július és augusztus hónapokban a várkatonaság az erődben — azon belül is az élelmezési házban — és

Pataházán, a püspök Szigetben és Révfaluban, a káptalan pedig Újvárosban és a már említett Mária Magdolna-napi vásáron szabadon gyakorolhatta az *educillat*ot.²⁶

A források tanúsága szerint a kérdés itt még nem jutott maradéktalanul nyugvópontra, a káptalan és a püspökök érezhetően tovább szerették volna gyarapítani megszerzett jogaikat, de az így kialakult erőegyensúly jó ideig tartósnak bizonyult.²⁷

Ha áttekintjük az újvárosi bormérést bérlők listáját, akkor érdekes kép rajzódik ki. Szembetűnően gyakran jelennek meg a városi és a vármegyei elit tagjai. Szakony János Győr város bírása és Győr vármegye szolgabírása volt, Farkas András és Csepelény Ferenc a vármegye jegyzői, majd alispánjai lettek, Lakócsy Gáspár és Szőnyi Márton Győr város bírái tisztje mellett vármegyei szolgabírói megbízatást is vállaltak.²⁸ A listán ezenkívül számos győri polgárt is találunk: a bormérése előtt nemrég győri polgárságot nyert kőművest, Hoffer Sebestyént (Bedy 1941, 184.), vagy a tetemes összeg kifizetésére helyenként egymással szövetkező Landovics Jánost, Barbély Mártont,²⁹ Hader Illést,³⁰ Gönczöl Istvánt, Nyirő Mihályt, Szabó Miklóst és Iványos Andrást.³¹ Emellett kisebb számban előfordulnak kanonokok is: egyszer Nyéki Vörös Mátyás (Bedy 1938, 405–407, MaMül 2008 VII. 250–251.), másszor Mattkovics Mihály pápóci prépost (Bedy 1938, 426–427.) bérelte a jövedelmező italmérést.

A hosszú évekig zavartalan „üzletben” a győri élésmester, Johann Haas von Hochburg nyakassága okozott gondokat.³² Mivel 1672-ben nem ő, hanem a győri fürdőmester vette bérbe, bosszúból komoly erődemonstrációt tartott, és megkérdőjelezte a kanonokok bormérési jogát. A káptalan panaszára³³ több fórumon is vizsgálat indult. Először Győr megye és Győr város tartott vizsgálatot, melyben megállapították, hogy a kéthavi borkimérés Újvárosban „emberemlékezet óta” a káptalant illeti meg.³⁴ Az uralkodó, I. Lipót a csornai konventet bízta meg, hogy tartson vizsgálatot arról, hogy a káptalant Újvárosban megilleti-e a bormérés, azt bérbe szokta-e adni, és az élésmester vagy valaki más tiltakozott-e már ez ellen.³⁵ A június 18-án lefolyt vizsgálaton — mely előtt a Magyar Királyi Kamara saját processzusában már a káptalannak adott igazat³⁶ — meghallgatott 41 tanú között számos neves személy szerepelt, például Esterházy János győri vicegenerális, Orsich János lovas főhadnagy, Gencsi Egyed pannonthalmi főapát — aki alsóbb iskoláit Újvárosban végezte —, Szőnyi Márton, Győr megye szolgabírása és Győr város bírása, Lakócsy Gáspár és Sebessy Márton, egykori szolgabírák. A többi meghallgatott között katonákat, győri és újvárosi lakosokat találunk.

A tanúk abban teljes mértékben egyetértettek, hogy Újvárosban a káptalant illeti a bormérés joga, és eddig az, aki bérbe akarta venni, meg is kapta az árendát. Sőt több olyan személyt is megkérdeztek, aki maga is bérelte azt, így pl. Szőnyi Mártont, Lakócsy Gáspárt, Nyirő Mihály győri polgárt és Semberger Mihály Győr me-

gyei esküdtest is. Kónyi István lovas alhadnagy pedig egy olyan házat bírt, ahol több bérő is bort mért. Hogy ebben megakadályozta-e valaki, abban már eltértek a vélemények. A tanúk többsége egyértelműen megjegyezte, hogy a bormérés erőszakos akadályozása az új élésmester, Johann Haas „újítása”. Vannak persze néhányan, akik megkísérelték kimenteni e vétek alól az élésmestert, így pl. Esterházy János, vannak olyanok is akik — a jól értesültség hiánya miatt, vagy esetleg a feljebbvaló bosszújától félve — nem emlékeztek, így például Király János győri harmincados és Stocz Pál, Széchényi György érsek győri provizora. Az erőszakos visszaéléseket is szép számban megerősítették a tanúk, például Gencsi főapát, Nagy Ferenc győri hadbíró, Semberger Mihály Győr megyei esküdt. Bellechich Mátyás győri polgár szerint Johann Haas a pincéket hatalmasul elfoglaltatta, és saját hasznára kezdte el a zsákmányolt bort mérni; ezt Csetényi alias Deák Mihály lovas alhadnagy is megerősítette azzal kiegészítve, hogy az élésmester официálisai a pincék zárait és reteszeit erőszakkal leverték. Több tanúvallomásból — pl. Lakócsy Gáspáréból és Sebessy Mártonéból — kiderül, hogy német официálisok időről-időre bort és sört mértek az úJVárosi kimérés ideje alatt, Fördös Péter lovas alhadnagy szerint épp egy káptalantól bérelt házban. Bár a káptalan megakadályozta ezt, de a bünnös élelmezési tiszteket felmentették.

Másokkal szemben azonban a törvény nem volt ilyen elnéző. Karcsay János úJVárosi lakos meg is jegyzi — sokat sejtetően —, hogy ha valaki egy pinten is megpróbált túladni, azt keményen megbüntették. Orsich János és Kónyi István is emlékezett egy esetre, amikor egy bizonyos Nagy András a káptalan bormérési ideje alatt 300 urna bort csempészett. A 700 forint értékű árut bizony mind elvesztette, a káptalan azonban szánakozásból és a vétkes szüntelen könyörgésére kisegítette 100 tallérral. Az ügyről szerencsére a pórus jár csempész özvegyének, Kovács Orsolyának levele is tájékoztat minket.³⁷ (1. kép)

Az özvegy 1647 februárjában írott levelében elismerte, hogy a káptalan bormérési ideje alatt ÚJVárosban bort mértek, és büntetésül 160 akó nedűjüket a kanonokok a pincéjükből elvitettek. Orsolya asszony azzal mentegette magát, hogy gyermekük török fogságban van, és ezért minden bizonnyal nagy szükségük volt a pénzre. A káptalan — akinek eljárását a nádor is helyben hagyta — nagy jóindulattal tett tanúbizonyságot, hiszen az elkobzott borokért 150 magyar forintot adott a sanyarú sorsú asszonynak.

Bármennyire is erőszakos volt Johann Haas von Hochburg élésmester, kitarása meghozta a gyümölcsét. 1674. április 2-án a káptalannal olyan megállapodást kötött, mely szerint egészen addig, amíg e tiszte betölti, minden évben bérbe veszi az úJVárosi bormérést 300 forintért, melyet Szent György napján fizet ki.³⁸ A folyamatos bérlés igen kényelmes volt Haasnak, hiszen ez egyik évben megmaradt bormennyiséget gond nélkül eltárolva eladhatta a következő évben is, legalábbis erről tanúskodik az élésmester fizetési hajlandósága felől igen szkeptikus káptalan 1675 telén írott levele.³⁹

[illegible][illegible]

A bérlet igen tartósnak bizonyult, hiszen ezután már soha nem engedték ki a győri élésmesterek az újvárosi bormérést a kezükből. Az új élésmester, Johann Haas von Hochburg fia, Nicolaus lett, aki apjától állása mellett makacsságát és agresszivitását is „örökölte”.⁴⁰ Erről árulkodik, hogy 1686-ban egy Budára tartó győri kereskedőnek nem adott menlevelet, borait pedig lefoglalta. Az eset jogosságát firtatók ellen pedig — visszautasítva a vádakát — ismét előhúzta apja bevált taktikáját: megkérdőjelezte a káptalan újvárosi bormérési jogát.⁴¹ A Haditanács kérésére Zichy István készített vizsgálatot, melyben megállapította, hogy az élésmester csak az erődön át szállított borokra adhat ki menlevelet.⁴² A nyakas Hochburg nem adhatta fel, melyre bizonyíték, hogy Győr városa a következő évben vizsgálatot tartott, ismét megállapították, hogy — micsoda meglepetés! — az újvárosi bormérés a káptalant illeti.⁴³ Az eljárás Kollonich Lipót bíborost, győri püspököt is kihozta a sodrából, akit az ügyről helynöke, Telekessy István őrkanonok tájékoztatott. A dühös főpap kijelentette, hogy legszívesebben nemcsak az általa elkobozott bort, hanem minden, Újvárosban tárolt borát elvenné tőle.⁴⁴ A káptalan válaszában részletesen ismertette a főpappal az igazát bizonyító országgyűlési törvények passzusait és egyéb dokumentumokat,⁴⁵ később pedig már az élésmester alulmaradásának hírével örvendeztették meg a prelátust.⁴⁶

Nicolaus Haasra nem csak a túlkapása miatti per mért csapást, hanem az eddig virágzó bormérésben az 1683-ban a környéket sújtó török támadás is komoly károkat okozott.⁴⁷ Az élésmesternek Újvárosban 200 urna bora veszett el, az ezt követő évek visszafoglaló harcaira küldött katonák távozása pedig még komolyabb érvágást eredményezett, hiszen elvezényelték a fogyasztóközönséget. Ezért Kollonich Lipót bíborost arra kérte, hogy érje el a káptalannál, a fentebbi évekhez hasonlóan veszteségeit figyelembe véve a bérleti díjat szállítsák lejjebb.⁴⁸ Kérése nem ért célrt, hiszen alig két héttel később a kanonokok Király János alispánt bízták meg az összeg behajtásával,⁴⁹ amelyet a számadáskönyv tanúsága szerint jókora késelelemmel bár, de befizetett.

A későbbiekben egyre kevésbé volt beleszólása a káptalannak az újvárosi bormérésbe, és az fokozatosan a mindenkori élésmester fennhatósága alá került, sőt később az újvárosi pincék bérleti díjával együtt fizették.

FÜGGELÉK

Az úJVárosi bormérés bérlői

Év	Bérlő	Összeg	Forrás
1627	?	131 fl. 30 d.	Számadáskönyv 1543–1631. pag. 442. (1627. aug. 20.)
1628	Győri káptalan	90 fl. 60 d.	Számadáskönyv 1543–1631. pag. 462. (1628. okt. 20.)
1629	?	97 fl. 40d.	Számadáskönyv 1543–1631. pag. 480. (1629. szept. 4.)
1630	?	144 fl.	Számadáskönyv 1543–1631. pag. 499. (1630. szept. 13.)
1631	–	–	–
1632	Hoffer Sebestyén győri polgár	420 fl.	Számadáskönyv 1632–1667. pag. 22. (1632. szept. 3.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1633	Hoffer Sebestyén győri polgár	218 fl.	Számadáskönyv 1632–1667. pag. 42. (1633. szept. 1.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917. (tévesen 214 fl.)
1634	Hoffer Sebestyén győri polgár	177 fl. 51 d.	Számadáskönyv 1632–1667. pag. 65. (1634. szept. 7.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917. (tévesen 172 fl.)
1635	Bereck Gáspár	260 fl.	Számadáskönyv 1632–1667. pag. 82., 88. (1635. május 5-én kifizet 200 forintot, szept. 13-án még 60-at) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1636	Győri káptalan	–	GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1637	Coberle Kristóf és Takáts Márton győri polgárok	272 fl.	GyEL, GyKMLt, Th 43. nr. 417. (1637. febr. 13. kiadja tévesen 432-es jelzettel: Jenei 1960, 66–67.) Számadáskönyv 1632–1667. pag. 128. (1637. szept. 8.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1638	Szakács Márton és Szakony János győri lakosok	140 fl.	Nyugtakönyv pag. 214. Számadáskönyv 1632–1667. pag. 155. (1638. szept. 2.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1639	Szakony János győri lakos	300 fl.	Számadáskönyv 1632–1667. pag. 170–171. (1639. márc. 13.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1640	–	–	–
1641	Landovics János és Barbély Márton győri polgárok	300 fl.	Számadáskönyv 1632–1667. pag. 237. (1641. márc. 31.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1642	Landovics János és Barbély Márton győri polgárok	300 fl.	Számadáskönyv 1632–1667. pag. 261., 264. (1642. ápr. 25, 27.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917. (tévesen Nyéki Vörös Mátyás pápoci prépost és 400 fl.)
1643	Nyéki Vörös Mátyás pápoci prépost	400 fl.	Nyugtakönyv pag. 6. (1643. jan. 27.) ⁵⁰ Számadáskönyv 1632–1667. pag. 275. (1642. dec. 15.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917. (tévesen Landovics János)

Év	Bérlő	Összeg	Forrás
1644	Győr város	400 fl.	Számadáskönyv 1632–1667. pag. 302. (1644. jan. 27.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1645	Győr város	400 fl.	Számadáskönyv 1632–1667. pag. 322–323. (1645. febr. 24.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1646	Győr város	400 fl.	Számadáskönyv 1632–1667. pag. 344–345. (1646. márc. 14.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1647	Győr város	350 fl.	Számadáskönyv 1632–1667. pag. 383. (1647. ápr. 13.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1648	Győr város	400 fl.	Számadáskönyv 1632–1667. pag. 416. (1648. dec. 11.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1649	–	–	–
1650	Győr város	280 fl.	GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1651	Landovics János és Szakál György	280 fl.	Számadáskönyv 1632–1667. pag. 451. (1651. ápr. 20.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917. (tévesen 350 fl.)
1652	Farkas András	300 fl.	Számadáskönyv 1632–1667. pag. 480. (1652. nov. 10.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1653	Paur Jónás és Matthias Härtl győri élésmester	400 fl.	GyEL, GyKMLt, Th 15. nr. 2527. Számadáskönyv 1632–1667. pag. 497. (1653. dec. 6.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1654	–	–	–
1655	–	–	–
1656	–	–	–
1657	Hader Illés győri polgár és Hieronymus Lanione	320 fl.	Számadáskönyv 1632–1667. pag. 543. (1656. szept. 15.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1658	Hader Illés győri polgár és Hieronymus Lanione	300 fl.	Számadáskönyv 1632–1667. pag. 567. (1657. okt. 1.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1659	Hader Illés győri polgár	400 fl.	Számadáskönyv 1632–1667. pag. 581. (1658. dec. 16.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1660	Wolfgang Feferman	325 fl.	Számadáskönyv 1632–1667. pag. 600. (1660. jan. 24.)
1660	Wolfgang Feferman	325 fl.	Számadáskönyv 1632–1667. pag. 600. (1660. jan. 24.)
1661	Szakony János Győr megye szolgabírája	320	Számadáskönyv 1632–1667. pag. 615. (1660. nov. 12.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917. (tévesen Mattkovics Mihály pápoci prépost, 350 fl.)
1662	Mattkovics Mihály pápoci prépost és Szakony János Győr város bírása	350 fl.	Számadáskönyv 1632–1667. pag. 631. (1661. nov. 6.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2953. (1662. jan. 1., bérleti szerződés)

Év	Bérlő	Összeg	Forrás
1663	Szakony János Győr város bírāja	300 fl.	Számadáskönyv 1632–1667. pag. 650. (1663. márc. 21.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1664	?	44 fl. 75 d.	Számadáskönyv 1632–1667. pag. 666. (1664. szept. 8.)
1665	Csepelény Ferenc győri káptalani és vármegyei jegyző	200 fl.	Számadáskönyv 1632–1667. pag. 671. (1665. febr. 27.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1666	Gönczöl István, Nyirő Mihály és Szabó Miklós győri polgárok	300 fl.	Nyugtakönyv 331–332. (1666. jan. 16.) Számadáskönyv 1632–1667. pag. 682. (1666. jan. 16.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1667	Nyirő Mihály, Szabó Miklós, Iványos András győri polgárok	300 fl.	Számadáskönyv 1632–1667. pag. 706. (1666. nov. 20, 23.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1668	Szőnyi Márton Győr város bírāja	300 fl.	Számadáskönyv 1667–1711. pag. 12. (1668. jan. 27.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1669	Szőnyi Márton Győr város bírāja	300 fl.	GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1670	Lakócsy Gáspár Győr város bírāja és Semberger Mihály	350 fl.	Számadáskönyv 1667–1711. pag. 49. (1670. dec. 15.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917. (tévesen 300 fl.)
1671	Johann Haas von Hochburg győri élésmester	350 fl.	Számadáskönyv 1667–1711. pag. 58. (1671. nov. 13.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2935., 2965. (1670. nov. 24., bérleti szerződés) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917. (tévesen 300 fl.)
1672	Johann Haas von Hochburg győri élésmester	300 fl.	GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1673	? győri fürdőmester	300 fl.	GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1674	Johann Haas von Hochburg győri élésmester	300 fl.	GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2933., 2974. (1674. ápr. 2., bérleti szerződés) Nyugtakönyv 368. (1674. ápr. 14.) GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2917.
1675	Johann Haas von Hochburg győri élésmester	300 fl.	Nyugtakönyv 394. (1675. ápr. 14.) Számadáskönyv 1667–1711. pag. 99. (1675. ápr. 30.)
1676	Johann Haas von Hochburg győri élésmester	300 fl.	Nyugtakönyv 414–415. (1676. ápr. 13.) Számadáskönyv 1667–1711. pag. 117. (1676. ápr. 16.)
1677	Johann Haas von Hochburg győri élésmester	300 fl.	Számadáskönyv 1667–1711. pag. 134. (1677. ápr. 20.)
1678	Johann Haas von Hochburg győri élésmester	300 fl.	Nyugtakönyv 437–438. (1678. ápr. 14.) Számadáskönyv 1667–1711. pag. 150. (1678. ápr. 30.)

Év	Bérlő	Összeg	Forrás
1679	Johann Haas von Hochburg győri élelmester	300 fl.	Nyugtakönyv 453–454. (1679. márc. 4.) Számadáskönyv 1667–1711. pag. 167. (1679. ápr. 22.)
1680	? győri élelmester	300 fl.	Számadáskönyv 1667–1711. pag. 179. (1680. ápr. 16.)
1681	? győri élelmester	300 fl.	Számadáskönyv 1667–1711. pag. 191. (1681. ápr. 19.)
1682	? győri élelmester	300 fl.	Számadáskönyv 1667–1711. pag. 202. (1682. ápr. 8.)
1683	Nicolaus Haas von Hochburg győri élelmester	170 fl.	Számadáskönyv 1667–1711. pag. 216. (1683. ápr. 8.)
1684	Nicolaus Haas von Hochburg győri élelmester	220 fl.	Számadáskönyv 1667–1711. pag. 224. (1684. ápr. 26.)
1685	Nicolaus Haas von Hochburg győri élelmester	200 fl.	Számadáskönyv 1667–1711. pag. 242. (1685. júl. 1.)
1686	Nicolaus Haas von Hochburg győri élelmester	200 fl.	Számadáskönyv 1667–1711. pag. 250. (1686. máj. 1.)
1687	Nicolaus Haas von Hochburg győri élelmester	300 fl.	Számadáskönyv 1667–1711. pag. 263. (1687. szept. 17.)
1688	Nicolaus Haas von Hochburg győri élelmester	200 fl.	Számadáskönyv 1667–1711. pag. 270. (1688. ápr. 23.)
1689	Nicolaus Haas von Hochburg győri élelmester	300 fl.	Számadáskönyv 1667–1711. pag. 282. (1689. máj. 10.)

JEGYZETEK

- ¹ 1574. szept. 15. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2921B. (Idézi: Jenei 1960, 63.) Előtte egy hónappal az Udvari Haditanács csak arról tájékoztatta a káptalant, hogy a győri polgárok bormérését senki nem fogja akadályozni. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2954.
- ² GyEL, GyKMLt, Th 14. nr. 2418., tisztazata: GyEL, GyKMLt, Th 14. nr. 2408. (Idézi: Jenei 1960, 64.)
- ³ A káptalan Győr megye előtt tiltakozott ez ellen: 1578. jún. 7. GyEL, GyKMLt, Cth XI. nr. 872., XVIII. századi másolata: GyEL, GyKMLt, Th 1. nr. 1042. (Idézi: Jenei 1960, 64.)
- ⁴ 1580. febr. 11. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2420.; 1580. ápr. 8. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2422.; 1580. máj. 10. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2962.
- ⁵ 1581. júl. 13. Miksa főherceg a győri káptalannak. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2955.
- ⁶ 1582. febr. 8. Rudolf király Gregoróczy Vince győri főkapitány-helyettesnek. GyEL, GyKMLt, Th 14. nr. 2430. (Idézi: Jenei 1960, 64.)
- ⁷ GyEL, GyKMLt, Cth V. nr. 190A.
- ⁸ 1590. máj. 17. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2929. ill. 2959. (Idézi: Jenei 1960, 64.) Leveléről a káptalan is értesíti: 1590. jún. 14. GyEL, GyKMLt, Cth V. nr. 190A.
- ⁹ A káptalannak Rudolf királyhoz, Ernő főherceghez és Ferdinánd Graf zu Hardegg győri főkapitányhoz ez ügyben írott levelei: GyEL, GyKMLt, Th 14. nr. 2439., 2444., Th 16. nr. 2612., Th 19. nr. 2909., 2924.
- ¹⁰ A káptalan nevében Győr megye hatósága előtt Szombathelyi Deák Péter tiltakozott a katonák bormérése ellen: GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2920. A káptalan a Haditanács előtt is tiltakozott, de kérésük ott is elutasításra talált: 1609. febr. 5. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2930B. II. Mátyás parancslevele: 1609. jún. 7. GyEL, GyKMLt, Cth III. 93. (Idézi: Jenei 1960, 65.)
- ¹¹ 1610. ápr. 19-én II. Mátyás elutasította a káptalan a bormérésre vonatkozó kérelmét (GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2930A.), ez év jún. 8-án pedig a katonaság bormérésének megzavarásától tilt el mindenkit (GyKMLt, Cth III. nr. 96.)
- ¹² 1617. máj. 25. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2972.
- ¹³ Naprághy Demeternek Francesco de Couriers győri főkapitány okozott komoly károkat, amikor felfegyverzett német zsoldosaival megakadályozta a püspöki kúriában zajló bormérését. 1610. aug. 11. GyEL, A győri püspökség levéltára, Capsa C, fasc. 4. nr. 2. Egy 1640-es években felvett, a győri püspök panaszait tartalmazó jegyzékben már úgy szerepel, hogy a püspöknek július és augusztus hónapokban mindig is szabad volt a saját házában bort mérni. GyEL, GyKMLt, Feudális, Kötetek, nr. 75., pag. 15., 10. pont.
- ¹⁴ Az uralkodó június 15-én még az elmúlt években megszokott, a katonák bormérésének megakadályozásától tiltott el. (GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2940. és 2960.) Július 4-én kiadott rendeletében viszont már arról értesülünk, hogy mivel a rendelet ellen Ivánczy János nagyprepost és Bőjthe Miklós örkanonok a káptalan nevében a pozsonyi országgyűlésen tiltakozott, ezért II. Mátyás ezt felfüggesztette. (GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2961.) A káptalan panaszait lásd: GyEL, GyKMLt, Feudális, 1618/2.
- ¹⁵ 1618. évi 26. tc. A bizottság tagjai: Teledgy János váradi püspök, Esterházy Miklós, Pákay Benedek, Chernell István, Marcaltói Miklós, Várkonyi Amadé István pozsonyi és Szombathelyi György mosoni alispán. 1618. július 15-én Teledgy János váradi püspöknek írt megbízólevél: GyEL, GyKMLt, Cth III. nr. 103. (Idézi: Jenei 1960, 65.)
- ¹⁶ GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2942.
- ¹⁷ 1622. évi 50. tc.
- ¹⁸ 1623. júl. 17. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2928. (Idézi: Jenei 1960, 66.)
- ¹⁹ 1623. jún. 9. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2922.
- ²⁰ GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2957.
- ²¹ GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2944. (Idézi: Jenei 1960, 66.)
- ²² 1625. aug. 25. GyEL, GyKMLt, Feudális, 1625/1. Ráadásul Ferdinánd ez év június 14-én ismét kiadta immár hagyományossá váló tiltó rendeletét. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2926.
- ²³ GyEL, GyKMLt, Feudális, 1625/2.
- ²⁴ GyEL, GyKMLt, Fasc. 5. nr. 5746.
- ²⁵ GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2938.
- ²⁶ GyEL, GyKMLt, Feudális, 1625/3. Korabeli másolatai: GyEL, GyKMLt, Fasc. 5. nr. 5747, 5748. Kivonata: GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2939. A vizsgálóbizottság munkáját összegző országgyűlési cikkelyben (1625. évi 18. tc.) konkrét ügyek nem szerepelnek, csak általánosságok.

- ²⁷ II. Ferdinánd még néhány esetben — minden bizonnyal okkal — szükségét látta annak, hogy mandátumban figyelmeztesse a püspököt és a káptalant, hogy ne merje megzavarni a katonák belvárosi bormérését. 1626. jún. 20. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2956., 1629. jún. 1. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2941., 1630. máj. 23. GyEL, GyKMLt, Th 19. 2943., 1634. jún. 1. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2931. (Idézi: Jenei 1960, 66.) 1646. máj. 26-án III. Ferdinánd újból írásba foglalta — kisebb változtatásokkal — az 1625-ben kiadott rendeletben foglaltakat. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2925. ill. 2950. Jenei Ferenc az 1625-ben kiadott királyi mandátumot nem ismeri, így az újbátori káptalani bormérés kezdetének pontos dátumát sem tudta megállapítani, pusztán elhúzódozó folyamatról írt, mely 1646-ra biztosan véget ért. Hasonlóképpen félreértelmezte a 1630-as és 40-es évek panaszait és törvénycikkeit is, melyekben a panaszok között nem szerepel a káptalan újbátori bormérésének hátráltatása. (Jenei 1960, 66–67., különösen 31. j.)
- ²⁸ Csepelény Ferenc Győr vármegye jegyzője 1662–1672, alispán 1672–1675. Farkas András Győr vármegye jegyzője 1641–1646, alispán 1655–1661, 1668–1671. Lakócsy Gáspár Győr város bírja 1666–1670, Győr vármegyei szolgabíró 1666, 1669, 1672, 1675. Szakony János Győr város bírja 1644–1645, 1647–1648, 1650–1651, 1655–1658, 1662–1664, Győr vármegye szolgabírája 1660–1661, 1665. Szőnyi Márton Győr város bírja 1664–1665, 1670–1678, 1683, Győr vármegye jegyzője 1661–1662, szolgabíró 1660–1661, 1665–1669, 1671–1676. (Gecsényi 2008, 162–164., 188–190.)
- ²⁹ Személye talán megegyezik az 1665-ben végrendelkező Újbárosban lakó Barbély Mártonnal. (Horváth 1995, 257.)
- ³⁰ Hader Illés 1660-ban bekövetkezett halálakor 20 forintot hagyott a káptalanra. (Bedy 1938, 261.)
- ³¹ Az Iványos családra lásd: Gecsényi 1994, 80–81.
- ³² Róla és a családról: Demeter 2003, 131. — Előtte mindössze egyszer, 1653-ban vette bérbe az akkori élésmester, Matthias Härtl és katonatársa, Paur Jónás. Lásd a függelék.
- ³³ GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2904. (Idézi: Jenei 1960, 66.) A levelet Kasza Ferenc őrkanonok vitte Bécsbe, akinek az útra július 6-án 4 forintot fizettek ki. Számadáskönyv 1667–1711. pag. 64.
- ³⁴ Győr megye: 1673. ápr. 27. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2921A. E napon általános közgyűlés volt, de az ügyet a közgyűlési jegyzőkönyv nem említi. Győr város ugyanezen a napon: GyEL, GyKMLt, Cth XI. nr. 943.
- ³⁵ GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2952. XVIII. századi másolata: GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2963. A királyi mandátum 1673. május 17-én kelt.
- ³⁶ 1673. jún. 3. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2923.
- ³⁷ GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2937. Lásd. A Függelék 1. sz. iratát.
- ³⁸ GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2933., latin nyelvű másolata: Th 19. nr. 2974.
- ³⁹ 1675. dec. 22. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2966.
- ⁴⁰ Az élésmester önkényeskedései megkeszerte ismertek voltak. (Lengyel 1959, 147.) 1687-ben a kamara megbízásából török foglyokat adott el. (Hodinka 1933, Uzsoki 1969, 100.)
- ⁴¹ Johann Haas von Hochburg levele az Udvari Haditanácsnak. 1686. júl. 23. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2927.
- ⁴² 1686. szept. 7. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 292967.
- ⁴³ 1687. júl. 3. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2936. — A város két tanút, Bede alias Szabó Miklós és Fiskinicz Márton újbátori lakosokat hallgatta meg.
- ⁴⁴ 1687. jún. 11. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2920A.
- ⁴⁵ 1687. aug. 13. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2905. és 2951. (Mindkettő fogalmazvány, idézi: Jenei 1960, 67.)
- ⁴⁶ 1687. aug. 31. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2970.
- ⁴⁷ A környéken okozott károkról: Gecsényi 2008, 55.
- ⁴⁸ 1687. jún. 22. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2973, latin nyelvű másolata: Th 19. nr. 2964.
- ⁴⁹ 1687. júl. 5. GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2975. Lásd a Függelék.
- ⁵⁰ A szerződés szövegében eredetileg Landovics János szerepel, de javítva Nyéki Vörös Mátyásra.

APPENDIX

1.

Győr, 1647. február 22.

Papír bifolium, eredeti. Hátlapján utólagos feljegyzés: *‘Quietantia Vel Vyuárosi Nagy Andrasne obligatoriaja melhet adott a Captanannak az más fel szasz forentrol kiuel Quie-talea az el uett Borokert.’* GyEL, GyKMLt Th 19. nr. 2937.

Mi Ujvarosban lakozo Kouacz Orszik Nehai Nagy Andras megh maradot Ezuegie es fia Nagi Ferencz. Adgiuk tuttokra az kiknek illik ez leuelünknek rendiben, es vallinkis. Miuelhogi az Nemes Györý Kaptalan ugiminth Földes Urak Jurisdictionia es tilalma ellen, ugiminth Juliusban es Augustusban, mely ket honapban czupan csak az megh neuezet Nemes Györý Kaptalannak Szabad Uyvarosban Bort arultatnj, es masnak senkinek sem, mýs bort kezduén, es az eö ke(egyelmü)k Jurisdictioniat, réghi megh rögzöt helies tilamat azzal uiolaluan, s raita éruén bennünket, az megh neuezet Nemes Györý Kaptalan reghj helies, es szokot büntetésül Szasz hatuan ako Borunkat Pinczenkbül ki vonatta, es elis uitette, melyért midön sokszor Instalnank, Töruént Szolgaltatanak eö ke(gyelmü)k benne, es az Györý Couocatus Birak az el uitetet Bornak, egi részét megh iteluen, mindazon altal ez mostani Orszagh giulésében Nouumot advan benne, es Palatinus Urunk eö Nag(ys)a(g)it, az Nemes Györý Kaptalan praesentivit megh értuén, azon büntetést heliesnek talaltak lenni, Mindazonaltal, megh gondoluan azon Nemes Györý Kaptalan, az eö keg(yel)mek Egihazi allapatiat, es az mi mostani fogiatkozot, es szeren allapatunkatis, holot edes Giermekem Török keznel rabsaghban vagion ex commiseratione, es hogi az el uitetet borokertis, az eö keg(yelmü)k Joakarattiabul contentaltatnank, attanak nekünk masfel szasz magiar Forintot, melliet halado képpen vettünk eö k(e)g(yel)mektül. Es ezen leuelünkben quietalliukis super perceptis eö k(egyel)meketh. Annakfilette valliukis, hogi ennekutanna semmi uttal, es okkal, abscindaluan minden törüeni beli remediui[fol. 1v]mokat sem magunk, sem pedig semmi rendbeli maradekink es Atiankfiai, auagi Legatariusink, azon büntetésül el uitetet Borokért azon megh neuezet Nemes Györý Kaptalan nem sollicitalliuk. Melýrül attunk^a ezen Pechetes leuelünketh, Nemes Szolgabiro Bodo Györgj Urunk eö k(e)g(yel)me elöth. Melýnek nagio b bizonsagara eö keg(yel)menelis megh pecheteltettük. Datum Jaurini die vigesima secunda mensis Februariý. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Quadragesimo Septimo.

Kouacz Orsoik
nehai Nagy Andrasne
Nagy Ferencz anna
helet subscribalta m.p.
[L. S.]

Nagy Ferenc m.p.
[L. S.]

en elotem Sorpa Istuan m.p.
[L. S.]

Coram me Georgio Bodo Judlium
Comitatus Jaurinensis m.p.
[L. S.]

Coram me Saphano Harchy provisor
Rarensi m.p.
[L. S.]

^a A szó sorközi beszúrás.

2.

1687. július 5.

Korabeli másolat: GyEL, GyKMLt, Th 19. nr. 2975.

Mÿ ide alab subscribalok Recognoscalliúk per presentes, Hogy Nemzetes es Vitézlő Kiraly Janos Giör Vármegie Vice Ispannia Uram eö k(egye)lme Commissioiábúl, az Giöri Nemes Káptolon Instantiaiaara mentünk Nemes Hokpurgh Urhoz, mostani eö Fölséghe Giöri Profunt Mesteréhez, es az Attianak Haz Janosnak az minemü Contractussa uolt az Nemes Káptolonnál az Giöri VyVarosban léuö korcsmának három þaz forintban léuö arendaia véget, kértük eö k(egye)lmétül, hogy azon Contractualis summat az Nemes Káptalonnak, /mint Földes Uraknak/ plenarie fizesse megh, s ha megh nem fizeti, a Nemes Káptolon is protestal azon, hogy az Contractust nem tartozik megh állani, Melyre adot Mien valóþtot, Hogy a Nemes Káptolont iol tudgia, a mikor a Török felgiüt menni károkat uallot a boraiban azon Eþtendőben, Másik eþtendőben pedig, a mikor az korcsmának ideie let uolna, akkor louasnak, es gialognak a Táborban el kölletet menni s nem léuén kinek a bort megh innia, akkor is sok kárt uallot boraiban, ezekre nézue kérte a Nemes Káptolont, hogy legien engedelemmel hozzaia, a mint hogy latuan illien kárait engedettis eö k(egye)l(mé)nek, most pedig, hogy egéþben kiuannia az Contractus þerent a haron þáz forintot, megh nem adhattia, hanem ha az Isten az idõt iobra fordittia, eö k(egye)lméth a Contractushoz accommodalia magat, Melyrül attuk ezen Testimonialist kezünk irásáual es þokot pöcsétünkkel megh erősituén, Giörött 5 July 1687.

FORRÁSOK

GyEL = Egyházmegyei Levéltár, Győr

GyKMLt = A györi káptalan magánlevéltára

Cth = Cimeliotheca

Fasc. = Törzsanyag, Fasciculi

Feudális = Feudáliskori gazdasági iratsorozat

Nyugtakönyv = Kötetek, nr. 55. Káptalani nyugtakönyv 1548–1700.

Számadáskönyv 1543–1631 = Kötetek, nr. 3. A györi káptalan számadáskönyve 1543–1631.

Számadáskönyv 1632–1667 = Kötetek, nr. 3a. A györi káptalan számadáskönyve 1632–1667.

Számadáskönyv 1667–1711 = Kötetek, nr. 4. A györi káptalan számadáskönyve 1667–1711.

Th = Theca

IRODALOM

- BEDY Vince
 1938 A győri székeskáptalan története (Győregyházmegye multjából 3) Győr.
 1941 Adalékok a győri ipar történetéhez. Győri Szemle 12. 108–119, 182–188.
- DEMETER Zsófia
 2003 A zámolyi uradalom. Alba Regia 33. 125–157.
- GECSÉNYI Lajos
 1994 Gazdálkodás és társadalmi mobilitás a „győri pusztán” a XVII. században. Arrabona 31–33. 78–94.
 2008 Gazdaság, társadalom, igazgatás. Tanulmányok a kora újkor történetéből. Győr, 2008.
- HODINKA Antal
 1933 Hodinka : Hochburg János Miklós győri élelmezési tiszttel jelentései fogoly törökök váltságdíjairól. Győri Szemle 4. 218–222.
- HORVÁTH József
 1995 Nyúl község XVII. századi történetéhez. Arrabona 34. 247–268.
- JENEI Ferenc
 1960 Fejezetek a győri vendégfogadók és kocsmák történetéből. Arrabona 2. 61–71.
- LENGYEL Alfréd
 1959 Jobbágysors Győr megyében a felszabadító hadjáratok idején (1683–1699). Arrabona 1. 138–150.
- MaMűl
 2008 Magyar Művelődéstörténeti Lexikon. VIII. Főszerk.: Kőszeghy Péter. Budapest
- UZSOKI András
 1969 Török kori rabsírok Győrött. Arrabona 11. 93–107.

**“...WHEN IT WOULD HAVE BEEN TIME OF OPENING THE INN”
THE WINE SELLING OF THE CHAPTER OF GYŐR
IN ÚJVÁROS IN THE 17TH CENTURY**

The wine selling right in its residential town was a very important seigniorial right of the Chapter of Győr, which was seriously impaired by the army. The position of the Chapter was further damaged when the king gave the wine selling right of the Chapter in July and August to the castle-guard in spite of the repeated protests of the prebends. The two parties finally came to an agreement in 1623 stipulating that in the fortress and Pataháza the castle-guard, in Sziget and Révfalu the Bishop, while in Újváros and at the Fair of Mary-Magdalene day the Chapter would respectively own the wine selling right. Afterwards the Chapter hired out its takings every year. The hirer often included the members of the elite of the town and the county nobility as well as the commoners of Győr and in smaller numbers even prebends. Once the eminent poet Mátyás Nyéki Vörös, in another year the provost of Pápóc: Mihály Mattkovics hired the wine selling right. Starting with 1674, when the dispenser of the castle-guard of Győr: Johann Haas von Hochburg acquired the right, it traditionally went to the hands of the all-time dispensers and the Chapter gradually lost control over the wine selling in Újváros.

Gábor Nemes